

395

3K13
4-68

39p

Պրոֆեսորներ թուր յերկրների, սրացե՛ք

Ֆ. ԵՆԳԵԼՍ

ԿՈՍՈՒՆԻՍՏՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

343/158

Պ Ե Տ Է Ր Ա Տ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ • 1939

ОТДЕЛ
НАЦИОНАЛЬНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

ՀԵՐԷ

ՀՐՄ.
2-3437₂ Գ. ԵՆԳԵԼՍ

13 MAY 2005

14 NOV 2009

3K13

4-68

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ
ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

Инв. № 10271

ՊԵՏԶՐԱՏ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ • 1939

Ф. ЭНГЕЛЬС

К ИСТОРИИ
СОЮЗА КОММУНИСТОВ

Аргитис—Издательство полит. литературы,

Ереван 1939

ԿՈՄՈՆԻՍՏՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ՇՈՒՐՋԸ¹

Քյոլնի կոմունիստները 1852 թ. դատապարտումով վերջացավ գերմանական ինքնուրույն բանվորական շարժման առաջին շրջանը: Ներկայումս այդ շրջանը համարյա մոռացված է: Այնինչ նա տևեց 1836-ից մինչև 1852 թ., և շնորհիվ այն հանդամանքի, վոր արտասահմանում ամենուրեք շատ գերմանացի բանվորներ կային, այս շարժումը համարյա բոլոր կուլտուրական յերկրներում մեծ ազդեցություն ունեցավ: Սակայն այդ դեռ քիչ է: Ժամանակակից միջազգային բանվորական շարժումը ներկայացնում է ելապես այն ժամանակվա գերմանական բանվորական շարժման անմիջական շարունակությունը, վորն առհասարակ առաջին միջազգային բանվորական շարժումն էր, և վորից դուրս յեկան բազմաթիվ անձեր, վորոնք հետագայում «Բանվորների միջազգային ընկերություն» մեջ ղեկավար դեր են կատարել: Իսկ «Կոմունիստական մանիֆեստի» տեսական սկզբունքները, վոր «Կոմունիստների միությունը» 1847 թ. դրեց իր դրոշի վրա, ներկայումս ծառայում են վորպես ամենամուր ինտերնացիոնալ կապ Յեվրոպայի և Ամերիկայի 'ամբողջ պրոլետարական շարժման համար:

Մինչև այժմ այս շարժման կապակցված պատմություն համար միայն մի հիմնական աղբյուր կա: Դա այսպես կոչված՝ սև դիրքն է.—«XIX հարյուրամյակի կոմունիստական

¹ Մարքսի «Մերկացումներ կոմունիստների Քյոլնի դատապարտության մասին» բրոշյուրի 1885 թ. լույս տեսած յերրորդ հրատարակությանը ենդելսի կցած առաջաբանը:

դավադրությունները», Վերմութի և Շտիբերի, Բեռլին, 2 մաս, 1853 և 1854 թվականները («Die Kommunisten-Verschwörungen des 19. Jahrhunderts. Von Wermuth und Stiber»): Մեր հարյուրամյակի յերկու ամենասուր մոստիկանական սրիկաների ստահող և դիտամոքայալ կեղծիքներով լի այս հերյուրանքը դեռ այժմ էլ վորպես սկզբնաղբյուր է ծառայում այն բոլոր վոչ-կոմունիստական հրատարակություններին համար, վոր նվիրված են այդ ժամանակաշրջանին:

Այստեղ յես կարող եմ միայն մի ուրվագիծ տալ, այն էլ լոկ այն չափով, ինչ չափով վոր խոսքը վերաբերում է իրեն Միությանը,—միայն այն, ինչ բացարձակապես անհրաժեշտ է «Մերկացումները» հասկանալու համար: Հույս ունեմ, վոր ինձ դեռ կհաջողվի յերբեք մշակել Մարքսի և իմ հավաքած հարուստ նյութն այդ պանծալի ժամանակաշրջանին, միջադեպին բանվորական շարժման պատանեկության շրջանի պատմության վերաբերյալ:

1834 թ. Փարիզում գերմանական եմիգրանտների հիմնած գեմոկրատական-հանրապետական դադանի «Թշվառների միությունից» 1836 թ. ամենածայրահեղ, մեծ մասամբ պրոլետարական տարրերն անջատվեցին և կազմեցին մի նոր դադանի միություն՝ «Արդարների միությունը»: Սկզբնական միությունը, վորի մեջ մնացին միայն Յակոբ Վենեդեյի նման ամենից անդորժունյա տարրերը, շուտով բոլորովին ննջեց. յերբ վոստիկանությունը 1840 թ. Գերմանիայում նրա միջանի ճյուղերի հետքը գտավ, հաղիվ նրա ստվերն էր մնացել: Նոր միությունն, ընդհակառակը, համեմատաբար արագ աճեց: Սկզբում նա Փրանսիական բանվորական կոմունիզմի գերմանական շառավիղն էր, վոր այն ժամանակ կազմակերպվել էր Փարիզում և հարել էր բարձր-միտական ավանդություններին. դույզին հանրականության պահանջն առաջադրվում էր վորպես «հավասարության» ան-

հրաժեշտ հեռանդ: Նպատակները նույնն էին, ինչ փարիզի այն ժամանակվա դադանի ընկերությունները: Սակեա-պրոպագանդիստական, կես-դավադրական ընկերություն էր, ընդվորում, սակայն, Փարիզը միշտ էլ համարվել է հեղափոխական դարձողության կենտրոն. թեև բնավ չէր բացառվում գեպը բերած ժամանակ Գերմանիայում ևս խորտումներ նախապատրաստելը: Բայց քանի վոր Փարիզը մնում էր մճռական ճակատամարտերի թատերաբեմ, ուստի և Միությունն այն ժամանակ փաստորեն հանդիսանում էր սոսկ գերմանական բաժանմունքը Փրանսիական դադանի ընկերությունների, հատկապես Բլանկիի և Բարբեսի ղեկավարած՝ «Տարվա յեղանակների ընկերության» («Société des Saisons»), վորի հետ նա սերտ կապ ուներ: 1839 թ. մայիսի 12-ին Փրանսացիներն ապստամբություն սկսեցին. նրանց հետ միասին դուրս յեկան նաև Միության սեկցիաները և, այսպիսով, Փրանսացիների հետ միասին էլ ընդհանուր սքարտություն կրեցին:

Գերմանացիներից ձերբակալվեցին Կարլ Շապպերը և Հայնրիխ Բաուերը: Լուի Ֆիլիպպի կառավարությունը բաժանապատ յերկարատե բանտարկելությունից հետո նրանց արտաքսելով: Նրանք յերկուսն էլ ուղևորվեցին Լոնդոն: Շապպերը ծագումով Նասսաուի Վայլբուրգ քաղաքից էր: 1832 թ. Հեսսենում նա, լինելով ուսանող-անտառագետ, մասնակցեց Գեորգ Բյուխների կազմակերպած դավադրությանը: 1833 թ. ապրիլի 3-ին մասնակցեց Ֆրանկֆուրտի վոստիկանական պոստի վրա կատարված հարձակմանը, փախավ արտասահման և 1834 թ. փետրվարին մասնակցեց Մաձինի արշավանքին դեպի Սալոնյա: Պարթև կազմվածքով, մճռական և յեռանդուն այդ մարքը, վոր միշտ պատրաստ էր չոհելու կենցաղային բարիքներն ու նույնիսկ կյանքը, նա 30-ական թվականների ընթացքում պրոֆեսիոնալ հեղափոխականի տիպար էր: Ինչպես ցույց էր տալիս նրա՝ «դեմագոգ» լինելուց կոմունիստ դառնալը, նրան բնավ անմատչելի չէր տեսական հարցերի խոր ըմբռնումը՝ չնայած

նրա վրորդ դանդաղամտությանը. ինչ համոզմունք նա մի
անգամ արդեն ընդունել էր, կայունությամբ այն համոզ-
մանն էլ մնում էր: Հենց այդ պատճառով էլ նրա հեղա-
փոխական հուրը յերբեմն հակասում էր նրա բանականու-
թյանը. սակայն հետո նա միշտ նկատում էր իր սխալները
և բացիբաց խոստովանում: Նա մի խոշոր մարդ էր, և
այն, ինչ նա արել է դերմանական բանվորական շարժման
նախնական կազմակերպության համար, յերբեք չի մո-
ռացվի:

Գերմանիայումն էլ բազմաթիվ սկզբիաներ կային, վորոնք թեև ըստ իրենց ելույթյան անցողիկ ընուլթ ունեյին, սակայն նոր ծաղղղների թիվը քայքայողղների թիվի ավելի մեծ էր։ Միայն յոթ տարի անց, 1846 թ. վերջին, վորտիկանուլթյունը կարողացալ Ֆեուլինում (Մեհուել) և Մաղ-

Այն ժամանակահատվածից, յերբ ծանրության կենտրոնը փա-
րկիլից Լոնդոն լիօնադրվեց, մի նոր մոմենտ առաջին պլան
մղվեց՝ Միությունը հետզհետե դերմանականից դարձավ
իմտերմացիոնալ։ Բացի դերմանացիներից և շվեյցարացի-
ներից՝ բանալորական ընկերության մեջ էլին մտնում նաև
այն բոլոր ազգությունների անդամները, վրոնք զլխավո-
րապես դերմաներենն էլին զործածում իրեն բոլորի հո-
մար ընդհանուր լեզու։ Դրանք սկանդինավյաններ էլին, հո-
լանդացիներ, հունդարացիներ, չեխեր, հարավսլավոնե-
ր, ինչպես և ուսաներ ու ելլացիներ։ 1847 թ. մշտական հյուր-
եր, ի միջի ալլոց, մի անգլիական գլխավորական գրենա-
դեր՝ համադրեստով։ Ընկերությունը չուտով սկսեց կոչ-
վել Կոմունիստական բանալորական լուսավորական ընկերու-
թյուն։ Անդամատոմսերի վրա առնալազն քսան լեզուներով,
ճիշտ է, տեղ-տեղ մոչ առանց սխալի, դրված էր հետե-
վյալ նշանաբանը.—«Բոլոր մարդիկ յեղբայր են»։ Գաղտ-
նի միությունը, ինչպես և բայ ընկերությունը, չուտով
առնելի ինտերնացիոնալ բնույթ ընդունեց, սկզբում, ճիշտ
է, միայն սահմանափակ իմաստով.—գործնականորեն՝ նրա

անդամների խայտառղետ աղբյւրին կազմի չնորհիւ, տե-
սականորեն՝ այն համոզմունքի չնորհիւ, թե ամեն հեղա-
փոխութիւն, հաղթական դառնալու համար, պետք է լի-
նի յեկեղծական: Սրանից հեռուն դեռ չեյին դնում, սա-
կայն հիմքը դրված էր:

Միութեանը ֆրանսական հեղափոխականների հետ սերտ
կապ էր պահպանում Լոնդոնի եմիգրանտները՝ 1839 թ.
մայիսի 12-ի պայքարին մասնակցողների միջոցով: Նույն
էլ ռադիկալ լեհերի հետ: Պաշտոնական լեհական եմիգրա-
ցիան և Մաձինին, իհարկե, ամբողջ շուտ հակառակորդ
էին, քան դաշնակից: Անգլիական չարտիստները, նրանց
չարժման հատուկ անգլիական բնույթի հետեւանքով, մի
կողմէն էին թողնում փորպես վոչ հեղափոխական տարը:
Նրանց հետ Միութեան Լոնդոնի ղեկավարները կապի մեջ
մտան միայն հետագայում իմ միջոցով:

Միութեան բնույթն ուրիշ կողմերով էլ էր փոխվում
դեպքերի ընթացքի հետ միասին: Թեև Փարիզի վրա այն
ժամանակ դեռ չարունակում էին նայել—էլ լիովին հիմք
կար նայելու,—վորպես հեղափոխութեան հայրենիքի վրա,
այնուամենայնիւ կախումը Փարիզի դավադիրներից ար-
դեն դադարել էր: Միութեան աճման հետ դուրսնալից բարձ-
րանում էր նաև նրա ինքնագլխակցութիւնը: Ձգացվում
էր, վոր շարժումն ամբողջ ու ամբողջ արմատներ էր դնում
Գերմանիայի բանվոր դասակարգի մեջ և վոր դերմանա-
կան բանվորները պատմութեան կողմից կոչված են հյուսի-
սական լինելու: Նրանք հանձին վայելին դեռ ունեյին կոմու-
նիստ լինելու: Նրանք համարձակ կարելի չէր այն ժա-
նիգմի մի տեսարան, վորին համարձակ կարելի չէր այն ժա-
մանակվա նրա ֆրանսական մրցորդները կարգը դասել:
Վերջապես, մայիսի 12-ի վորձը ցույց տվեց, վոր խլր-
տումները վոչ մի արդյունք տալ չեն կարող: Յեւ յեթե
ամեն անցք դեռ չարունակում էին մեկնաբանել վորպես
վերահաս փոթորիկի նախանշան, յեթե հին կիսադավադրա-
կան կանոնադրութիւնը դեռ ամբողջովին պահպանվում
էր, ապա դրա մեղքը գլխավորապես հին հեղափոխական

համառութեանն է, վոր արդեն սկսել էր բաղկավել իրենց
համար ուղի հարթող ամբողջ ճիշտ հայացքների հետ:

Միութեան սոցիալական դոկտրինան, ընդհակառակն, իր
ամբողջ անտրոշութեան հետ միասին հատկանշվում էր մի
խոշոր թերութեամբ, վորը, սակայն, բղիթում էր հենց հա-
տարակական հարաբերութիւններից: Միութեան անդամնե-
րը, յեթե նրանք առհասարակ բանվոր էին, իսկն առած,
համարյա բացառապէս արհեստավորներ էին: Նրանց չա-
հագործող մարդը նույնիսկ խոշոր համալսարհային կենտ-
րոններում մեծ մասամբ միայն մանր վարպետն էր: Նույն-
իսկ խոշոր մասշտաբի դերձակութեան արհեստագործութեան
մեջ, այժմ այսպես կոչված կոնֆեկցիոն արդյունաբերու-
թեան մեջ դերձակութիւնը խոշոր կապիտալիստի համար
աշխատող տնային արդյունաբերութեան վերածելու միջո-
ցով կատարվող շահագործումն այն ժամանակ նույնիսկ
Լոնդոնումն էլ նոր էր սկսել ծնունդ առնել: Մի կողմից,
այս արհեստավորներին շահագործողը մանր վարպետն էր,
մյուս կողմից՝ նրանք իրենք էլ հույս ունեյին վերջիվերջո
մանր վարպետ դառնալ: Ընդամեն այն ժամանակվա դեր-
մանական արհեստավորը դեռ դնում էր ժառանգութիւն
ստացած բազմաթիւ համբարական հատկացողութիւնների
աղբյւրութեան տակ: Այդ արհեստավորները դեռևս իսկա-
կան պրոլետարներ չէին: Նրանք մանր բուրժուազիայի
կցորդն էին միայն, վորը նոր պետք է դառնար ժամանա-
կակից պրոլետարիատ և դեռ ուղղակի հակադրված չէր
բուրժուազիային, այսինքն՝ խոշոր կապիտալին: Յեւ մե-
ծագույն պատիւ է անում նրանց այն հանդամանքը, վոր
նրանք իմիճակի դոմիկեյին բնադդարար կանխակալել իրենց
ապագա զարգացումը և կազմակերպվել, թեև վոչ լի-
ովին դիտակցաբար, իբրեւ պրոլետարիատի կուսակցու-
թիւն: Բայց նրանց հին արհեստավորական նախապաշար-
մունքներն ամեն անգամ նրանց չփոթութեան մեջ էին
դրում, յերբ բանը վերաբերում էր գոյութիւն ունեցող
հասարակութեան մանրամասն ըննադատութեանը, այսինքն՝
տնտեսական փաստերի վերլուծմանը: Յեւ այդ անխուսա-

փնելի յեր: Կարծում եմ, վոր այն ժամանակ ամբողջ Միու-
թյան մեջ մի մարդ չկար, վոր քաղաքատնտեսությունից
գոնե մի դիրք կարգացած լիներ: Ինչ վույթ. «Համա-
բությունը», «յեղրայրությունը», «արդարությունը» ող-
նում եյին ամեն տեսական բարձունք նվաճելուն:

Այնինչ Միության և Վայտլինդի կոմունիզմի կողքին
մի նոր կամունիզմ եր ստեղծվել, վոր եյապես տարբեր-
վում եր առաջինից: Մանչեստրում ապրելիս յես, ինչպես
ասում են, գլխի ընկա, վոր տնտեսական փաստերը, վոր
մինչ այժմ պատմական յերկերում վոչ մի դեր չեն խա-
ղում, կամ խղճուկ դեր են խաղում, դեթ ժամանակակից
աշխարհի համար պատմական վճռական ուժ են ներկա-
յացնում. թե տնտեսական փաստերը կաղմում են այն հիմ-
քը, վորի վրա առաջ են գալիս արդի դասակարգային հա-
կադրությունները. թե այդ դասակարգային հակադրու-
թյունները բոլոր այն յերկրներում, վորտեղ նրանք խոչոր
արդյունաբերության շնորհիվ լիակատար զարգացման են
հասել,—մասնավորապես, հետևաբար, Անգլիայում,—իրենց
հերթին կաղմում են քաղաքական կուսակցությունների
ձևակերպման հիմքը, կուսակցական պայքարի և դրա հետ
միասին նաև ամբողջ քաղաքական պատմության հիմքը:
Մարքսը վոչ միայն նույն հայացքներին եր յեկել, այլև այդ
հայացքներն ընդհանրացրել եր տակավին «Deutsch-Fran-
zösische Jahrbücher»-ում (1844 թ.) այն իմաստով, թե
վոչ թե պետությամբ ե պայմանավորվում և վորոշվում
քաղաքացիական հասարակությունը, այլ քաղաքացիական
հասարակությամբ ե պայմանավորվում և վորոշվում պե-
տությունը, թե, հետևաբար, քաղաքականությունն ու իր
պատմությունը պետք ե բացատրել տնտեսական հարաբե-
րություններով և նրանց զարգացմամբ, և վոչ ընդհակա-
ռակը: Յերբ յես 1844 թ. ամառը փարիզում այցելեցի
Մարքսին, պարզվեց, վոր մենք բոլոր տեսական բնազավա-
ներում լիովին համամիտ ենք: Այդ ժամանակվանից սկսվեց
մեր համատեղ աշխատանքը: Յերբ մենք 1845 թ. դարնանը
դարձյալ հանդիպեցինք Բրյուսսելում, Մարքսը, յեկնելով

վերահիշյալ հիմնական դրույթներից, արդեն գլխավոր
դժբերով զարգացրել եր պատմության իր մատերիալիստա-
կան տեսությունը, և մենք ձեռնարկեցինք այդ նոր հա-
յացքների մանրամասն մշակման ամենարգմագան ուղղու-
թյուններով:

Սակայն այս հայտագործությունը, վորը հեղաշրջում
առաջ բերեց պատմական գիտության մեջ և, ինչպես մենք
տեսնում ենք, հիմնականում Մարքսի գործն ե, վորին յես
չառ քիչ մասնակցություն կարող եմ վերագրել ինձ, ան-
միջական նշանակություն ունեցավ իրեն ժամանակակից
բանվորական շարժման վրա: Կոմունիզմը Փրանսացիների
և գերմանացիների մոտ, չարտիզմն անգլիացիներին մոտ
այլևս ինչ-վոր պատահական բան չեյին թվում, վոր կարող
եր նույն հաջողությամբ ել չլինել: Այդ շարժումներն այժմ
ներկայանում եյին ժամանակակից ճնշված դասակարգի՝
պրոլետարիատի շարժումներ, տիրող դասակարգի՝ բուր-
ժուազիայի դեմ նրա մղած պատմականորեն անխուսափելի
պայքարի քիչ թե շատ զարգացած ձևեր, դասակարգային
պայքարի ձևեր, վորոնք, սակայն, տարբերվում են նախ-
կին ամեն դասակարգային պայքարից նրանով, վոր ժամա-
նակակից ճնշված դասակարգը՝ պրոլետարիատը՝ չի կարող
իր ազատագրումը ձեռք բերել՝ առանց միաժամանակ ամ-
բողջ հասարակությունն ազատելու դասակարգերի բաժան-
ված լինելուց և դրանով իսկ դասակարգային պայքարից:
Կոմունիզմն այսուհետև արդեն նշանակում եր վոչ թե ըստ
հնարավորին ավելի կատարյալ հասարակական իդեալի
Ֆանտոստիկ հնարում, այլ պրոլետարիատի մղած պայքա-
րի բնության, պայմանների և դրանցից բխող՝ պայքարի
ընդհանուր նպատակների ըմբռնում:

Մենք բնավ մտադրություն չունեցինք բացառապես
«գիտնական» աշխարհին հաղորդելու նոր գիտական ար-
դյունքների մասին՝ շարադրելով դրանք հաստատիոր գրե-
րում: Ընդհակառակը: Մենք յերկուսս ել խոր մխրճվել
եյինք քաղաքական շարժման մեջ: Մենք արդեն հետևորդ-
ներ ունեյինք մտավորականության մեջ, առանձնապես

Արեւմտյան Գերմանիայում, և նշանակալից կապեր՝ կազմակերպված պրոլետարիատի հետ: Մեզ վրա պարտականութիւն եր ընկնում գերմանորեն հիմնադրել մեր հայացքները. սակայն մեզ համար պակաս կարեւոր չէր համոզել յեւրոպական և ամենից առաջ գերմանական պրոլետարիատին, թե մեր հայացքները ճշմարիտ են: Յերբ ինքներս մեզ համար ամեն ինչ պարզեցինք, ձեռնարկեցինք գործի: Բրյուսսելում մենք հիմնեցինք Գերմանական բանվորական ընկերութիւնը և ձեռք բերինք «Deutsche Brüsseler Zeitung»-ի ղեկավարութիւնը, վորը մնաց մեր որդանը մինչև փետրվարյան հեղափոխութիւնը: Անգլիական չարտիստների հեղափոխական մասի հետ մենք կապ ելինք պահպանում Զուլիան Հաունիֆ միջոցով, վորը խմբադիրն էր այդ շարժման կենտրոնական որդանի՝ «The Northern Star»-ի, վորին յես աշխատակցում էլի: Մենք Բրյուսսելի ղեմոկրատներին հետ ել մի տեսակ կոալիցիայի մեջ ելինք գտնվում (Մարքսը «Դեմոկրատական ասոցիացիայի» փոխնախագահն էր), ինչպես և Ֆրանսական սոցիալ-դեմոկրատների հետ, վորոնց «Réforme» թերթին յես հաղորդադրութիւններ ելի ուղարկում անգլիական և գերմանական շարժման մասին: Մի խոսքով՝ մեր կապերը ռադիկալ և պրոլետարական կազմակերպութիւնների և մամուլի որդանների հետ լիովին համապատասխանում էլին մեր ցանկութիւններին:

«Արդարների միութեան» հետ մենք հետեյալ հարաբերութեան մեջ ելինք գտնվում: Միութեան գոյութեանը մենք, հարկավ, տեղեկացված ելինք: 1843 թ. Շապպելն ինձ առաջարկեց մտնել Միութեան մեջ. սակայն յես այն ժամանակ, իհարկե, մերժեցի այդ առաջարկը: Բայց և այն-սակայն, մենք վրջ միայն լոնդոնցիներին հետ մշտական թղթակցութիւն ունեցինք, այլև ել ավելի սերտ հարաբերութիւն ելինք պահպանում գոկտոր Նվերբեկի հետ, վորը ղեկավարում էր Փարիզի համայնքները: Առանց խառնվելու Միութեան ներքին գործերին՝ մենք այնուամենայնիվ տեղյակ ելինք բոլոր կարեւոր իրադարձութիւններին: Մյուս

կողմից՝ մենք բանավոր, գրավոր և մամուլի միջոցով ազդում ելինք նրա ամենաականավոր անդամներին տեսական հայացքների վրա: Նույն նպատակին ելին ծառայում դանդան լիտոգրաֆիական շրջաբերականները, վոր մենք հատուկ դեպքերում, յերբ խոսքը վերաբերում էր ստեղծվող կոմունիստական կուսակցութեան ներքին գործերին, ուղարկում ելինք աշխարհի բոլոր կողմերը մեր բարեկամներին և թղթակիցներին: Այս շրջաբերականներում յերբմի խոսվում էր և Միութեան մասին: Այսպես, որինակ, մի յերիտասարդ վեստֆալցի ուսանող՝ Հերման Քրիզե անուով՝ ուղևորվելով Ամերիկա, այնտեղ հանդես ե գալիս վորպես Միութեան եմիսար, կապ ե հաստատում խելագար Հատո Հաունդի հետ՝ նպատակ դնելով Միութեան ողնութեամբ Հարավային Ամերիկայում հեղաշրջում առաջ բերել: Նա մի թերթ ե հիմնում, վորի մեջ Միութեան անունից քարոզում ե «սիրո» վրա հիմնված, սիրով առյցուն, չափազանց սենտիմենտալ մի կոմունիզմ: Նրա դեմ մենք դուրս յեկանք մի շրջաբերականով, վոր անհետևանք չմնաց՝ Քրիզեն Միութեան ասպարեղից չքացավ:

Հետագայում Բրյուսսել յեկավ Վայտլինդը: Սակայն նա այլևս այն միամիտ, յերիտասարդ յենթավարպետ-դերձակը չէր, վոր զարմացել էր իր սեփական տաղանդի վրա և ջանում էր պարզել իր համար, թե ինչ տեսք ե ունենալու կոմունիստական հասարակութիւնը: Նա մեծ մարդ էր, վորին նախանձները հետապնդում ելին նրա գերազանցութեան համար, վորի աչքին ամեն տեղ ակոյաններ, թաղներված թշնամիներ և վորողայթներ ելին յերևում: Յերկրից յերկիր հալածվող մարդարեյի պես՝ նա իր գրպանում կրում էր յերկնքի արքայութիւնը յերկրի վրա կենսադործելու պատրաստի դեղատոմսը և յերևակայում էր, վոր ամեն մարդու միտքը միայն այն ե, թե ինչպես գողանա նրա այդ դեղատոմսը: Վայտլինդը դեռ լոնդոնում դժուրեց Միութեան անդամների հետ, ինչպես նաև Բրյուսսելում, վորտեղ Մարքսն ու իր կինը դեպի նա արտասուվոր, համարյա գերմարդկային համբերատար վերաբերմունք ցու-

յաբերեցին: Նա բոլորի հետ անհաշտ եր: Այդ պատճառով ել նա շուտով գնաց Ամերիկա, վորպեսզի այնտեղ փորձի մարգարեյի դերում դուրս գալ:

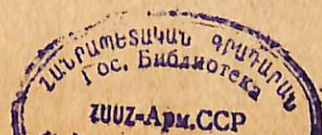
Այս բոլոր հանդամանքները նպաստեցին այն հեղաշրջմանը, վորն աննկատելի կերպով կատարվեց Միության մեջ և հատկապես Լոնդոնի ղեկավարների մեջ: Նրանց համար հետզհետե սկսեց պարզ դառնալ մինչ այդ դոյություն ունեցող կոմունիստական հայացքների՝ ինչպես հավասարության ֆրանսական պրիմիտիվ կոմունիզմի, այնպես և վայալինգյան կոմունիզմի սնանկությունը: Այն հանդամանքը, վոր վայալինգն սկսեց կապ սահմանել կոմունիզմի և քրիստոնեյության միջև, հակառակ նրա «Խեղճ մեղապարտի ամբաստանը» գրքի առանձին դրույթների հանճարեղությանը, Շվեյցարիայում այն արդյունքն ունեցավ, վոր շարժումը մեծ մասամբ ընկավ սկզբում Ալբրեխտի նման հիմարների ձեռքը, իսկ հետո՝ Կուլմանի նման չահառեր մարգարե-շառլատանների ձեռքը: «Ճշմարիտ սոցիալիզմը», վոր միջանի բեղբորիստներ եյին տարածում և վորը հանդիսանում եր ֆրանսական սոցիալիստական տեսությունների թարգմանությունն աղճատված հեղեղյան-գերմաներեն լեզվի և սենտիմենտալ-յերազական մարդասիրություն եր (տե՛ս «Կոմունիստական մանիֆեստի»՝ գերմանական կամ «Ճշմարիտ» սոցիալիզմին վերաբերող բաժինը),—այս սոցիալիզմը, վոր համապատասխան գրականության հետ միասին Միության մեջ եր մուծել Հերման Կրիզեն, պետք ե իր յորձնոտ անկարությամբ դարչանք հարուցեր Միության հին հեղափոխականների մեջ: Մինչ այդ դոյություն ունեցող տեսական պատկերացումների սնանկությունը և դրանցից բխող դործնական սխալները հետզհետե լոնդոնցիներին համոզեցին, վոր մեր—Մարքսի և իմ—նոր տեսությունը ճիշտ ե: Այս հայացքի յուրացմանն անշուշտ նպաստեցին այն ժամանակ Լոնդոնի առաջնորդների մեջ գտնվող յերաշու մարդ, վորոնք տեսական իմացության իրենց ընդուհու մարդ, վորոնք տեսական իմացության իրենց ընդուհու նակություններով զգալիորեն գերազանցում եյին մյուսներին. դրանք եյին՝ հայբրոնցի կենդանավիր-մանրանկարիչ

Կարլ Պֆենդերը և Թյուրինգացի գերձակ Գեորգ Եջարի-ուսը¹:

Վերջապես, 1847 թ. դարնանը Մոլլը յեկավ Բրյուսսել Մարքսի մոտ և դրանից անմիջապես հետո՝ Փարիզ ինձ մոտ, վորպեսզի իր ընկերների անունից մեզ խնդրի Միության մեջ մտնել: Նրանք, ըստ նրա հայտարարության, համոված եյին ինչպես մեր հայացքների ընդհանրապես ճշտության մեջ, այնպես և Միությունը հին դավադրական ավանդություններից ու ձևերից ազատելու անհրաժեշտության մեջ: Յեթե մենք ցանկանանք Միության մեջ մտնել, ապա մեզ հնարավորություն կտրվի Միության համադրմամբ շարադրել մեր քննադատական կոմունիզմը մանիֆեստի ձևով, վորը դրանից հետո կհրատարակվի վորպես Միության մանիֆեստ. դրա հետ մեկտեղ մենք հնարավորություն կունենանք նպաստելու, վոր Միության հնացած կազմակերպությունը փոխարինվի նոր, ավելի նպատակահարմար, ժամանակի պայմաններին համապատասխանող կազմակերպությամբ:

Վոր գերմանական բանվոր դասակարգի համար մի կազմակերպություն անհրաժեշտ ե՝ թեկուզ պրոպագանդայի նպատակներով, և վոր այդ կազմակերպությունը, յեթե նա բացառապես տեղական բնույթ չունի, նույնիսկ Գերմանիայի սահմաններից դուրս ել կարող ե միայն դադոնի կազմակերպություն լինել, դրանում մենք կասկած չունեյինք: Սակայն հենց այդպիսի կազմակերպություն ել արդեն դոյություն ունեւ. դա Միությունն եր: Այն, ինչ մենք

1 Պֆենդերը սրանից մոտ ութ տարի առաջ մեռավ Լոնդոնում: Նա նուրբ, որիդինալ մտքի տեր, սրամտությամբ, յերգիծանքով, դեպի կախարհով ոժտված մի մարդ եր: Եջարիուսը, ինչպես հայտնի յե, հետադադում շատ տարիներ ինտերնացիոնալի գլխավոր քարաուղարն եր, վորի Գլխավոր խորհրդի մեջ գտնվում եյին, ի միջի այլոց, «Կոմունիստների միության» հետեյալ հին անդամները.—Եջարիուս, Պֆենդեր, Լեսներ, Լոխներ, Մարքս և յես: Հետադադում Եջարիուսը նվիրվեց բացառապես անգլիական արհեստակցական շարժման: (ՆԱԳԻՍԻ ծանոթագրությունը):

մինչ այժմ Միության թերութիւնն ելինք համարում, այժմ նրա ներկայացուցիչներն իրենք պատրաստ են վերացնելու և մեզ ել հրավիրել են մասնակցելու նրա վերակազմութեանը: Կարո՞ղ ելինք մենք հրաժարումով պատասխանել: Հասկանալի չե, վոչ: Ուստի և մենք մտանք Միության մեջ: Մարքսը Բրյուսսելում մեր մոտիկ բարեկամներէջ Միության մի համայնք կազմակերպեց, մինչդեռ յետ հաճախում ելի Փարիզի յերեք համայնք:

1847 թ. ամառը Լոնդոնում տեղի ունեցավ Միության առաջին կոնգրեսը, վորտեղ Վ. Վոլֆը ներկայացնում եր Բրյուսսելի համայնքները, իսկ յետ՝ Փարիզի: Այստեղ ամենեւեց առաջ անցկացվեց Միության վերակազմութիւնը: Վոչնչացվեց այն ամենը, ինչ հին միատիկական անուններէջ դեռ մնացել եր, ինչ դավադրական ժամանակներից պահպանվել եր Միության մեջ: Միության կազմակերպութիւնը բաղկացած եր համայնքներից, ոկրուգներից, դեկավար ոկրուգներից, կենտրոնական կոմիտեից և կոնգրեսից. և այդ ժամանակից ել նրա անունը հաստատվեց՝ «Կոմունիստների միութիւն»: «Միության նպատակն ե՝ բուրժուազիայի տապալումը, պրոլետարիատի տիրապետութիւնը, հին՝ դասակարգերի ներհակության վրա հիմնված՝ բուրժուական հասարակության վոչնչացումը և առանց դասակարգերի ու առանց մասնավոր սեփականության նոր հասարակության հիմնումը»,—այս ե ասում ասալին պարագրաֆը: Կազմակերպութիւնն ինքը լիովին դեմոկրատական եր, ընտրովի և ուզած ժամանակ փոխարինելի կոմիտեներով: Հենց միայն այս փակում եր դիկտատուրա պահանջող դավադրության ամեն ձգտման ճանապարհը. և Միութիւնը—գեթ սովորական խաղաղ ժամանակվա համար—վերածվեց զուտ պրոպագանդիստական ընկերութիւն: Այս նոր կանոնադրութիւնը հանձնվեց համայնքներին ի ընտարկութիւն,—այդպես դեմոկրատիկ կերպով ելին այժմ գործում,—վորից հետո մի անգամ ել վերանայվեց և վերջնականորեն ընդունվեց 1847 թ. դեկտեմբերի 8-ին յերկ-

րորդ կոնգրեսում: Նա տպագրվեց «Վերմութ և Շտիբեր»-ի մոտ, հ. I, էջ 239, հավելված X:

Յերկրորդ կոնգրեսը տեղի ունեցավ նույն թվի նոյեմբերի վերջին և դեկտեմբերի սկզբին: Կոնգրեսին ներկայեղ նաե Մարքսը, վորը յերկարատե վիճաբանութիւններում—կոնգրեսը տեեց առնվազն տասն ուր— նոր տեսութիւն եր պաշտպանում: Բոլոր տարածայնութիւններն ու կասկածանքները, վերջապես, վերացան և նոր սկզբունքներն ընդունվեցին միաձայն: Մարքսին և ինձ հանձնարարվեց մանիֆեստ մշակել: Այդ հանձնարարութիւնը կատարվեց ամենամոտիկ ժամանակում և փետրվարյան հեղափոխութիւնից միքանի շարաթ առաջ ուղարկվեց Լոնդոն տպագրելու համար: Այդ ժամանակից ի վեր Մանիֆեստն ամբողջ աշխարհն ե շրջել, թարգմանվել և համարյա բոլոր լեզուներով և մինչև այժմ շարունակում ե ծառայել վորպես ամենարագմզան յերկրների պրոլետարական շարժման ուղեցույց: Միության՝ «Բոլոր մարդիկ յեղբայր են» հին նշանաբանի տեղը բռնեց նոր մարտական լոզունգը,—«Պրոլետարներ բոլոր յերկրների, միացե՛ք»—վորը բացեիրաց հայտարարում ե պայքարի միջազգային բնույթը: Տասնյոթ տարի հետո այդ լոզունգը վորպես Բանկոթների միջազգային ընկերութիւն մարտական կոչ վորոտաց ամբողջ աշխարհում, և ներկայումս բոլոր յերկրների պայքարող պրոլետարիատը գրել ե այդ լոզունգն իր դրոշակի վրա:

Բռնկվեց փետրվարյան հեղափոխութիւնը: Լոնդոնի Կենտրոնական կոմիտեն իսկույն իր լիազորութիւնները վերահանձնարարեց Բրյուսսելի դեկավար ոկրուգին: Մակայն այս վորոշումը Բրյուսսելում ստացվեց այն ժամանակ, յերբ այնտեղ արդեն փաստորեն պաշարողական դրութիւնն եր իշխում, և դեմոսնացիները վոչ մի տեղ այլևս չեյին կարող ժողով գումարել: Մենք բոլորս պատրաստվեցինք Փարիզ գնալու, և նոր Կենտրոնական կոմիտեն վորոշում կայացրեց նույնպես լուծել իր կազմակերպութիւնը, բոլոր իր լիազորութիւնները հանձնել Մարքսին և

նրան լրացորել փարիզում անհապաղ նոր Կենտրոնական կոմիտե ստեղծել: Այն հինգ հոգին, վոր այս վորոշումն ընդունել էյին (1848 թ. մարտի 3), դեռ չէյին կարողացել ցրվել, յերբ Մարքսի բնակարանը ներխուժեց վոստիկանությունը, ձերբակալեց նրան և ստիպեց հետեյալ սրն իսկ Ֆրանսիա մեկնելու, ուր նա հենց պատրաստվում եր գնալ:

Շուտով մենք բոլորս դարձյալ հանդիպեցինք փարիզում: Այնտեղ կազմվեց նոր Կենտրոնական կոմիտեյի ստորագրութեամբ հետեյալ փաստաթուղթը, վոր ամբողջ Գերմանիայում տարածվեց և վորից շատերը ներկայութեամբ եր կարող են վորեւ բան սովորել:

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՅՈՒԹՅԱՆ ՊԱՀԱՆՆԵՐԸ
ԳԵՐՄԱՆԻԱՅՈՒՄԻ

1. Ամբողջ Գերմանիան հայտարարվում է միասնական անբաժան հանրապետութիւն:

3. Ժողովրդական ներկայացուցիչները ոռճիկ են ստանում, վորպեսզի բանլորն ել հնարավորութիւն ունենա մասնակցելու գերմանական ժողովրդի պառլամենտի նիստերին:

4. Ժողովրդի ընդհանուր ղինում:

7. Իշխանական և այլ ֆեոդալական հողային կալվածքները, բոլոր հանքերը, հանքահորերը և այլն դառնում են պետութեան սեփականութիւն: Այս հոդերի վրա ի շահ ամբողջ հասարակութեան տնտեսութիւնը տարվում է խոշոր մասշտաբով և ամենանորագույն, գիտութեան հանձնարարած ոժտնդակ միջոցների ոգնութեամբ:

8. Գյուղացիական հողերի հիպոթեկները հայտարարվում են պետութեան սեփականութիւն: Այդ հիպոթեկները տոկոսները գյուղացիները վճարում են պետութեանը:

1 Ննդէլսն այստեղ «Պահանջները» բերում է կրճատ ձևով: Դրանք լրիակատար կերպով ապագայում են Մարքսի և Ննդէլսի Յերկերի V հատորում, էջ 585—586:—Խմբ.:

9. Այն մարդերում, վորտեղ վարձակալութիւնն և դարգացած, հողային ունեւորն կրամ վարձավճարը տրվում է պետութեան իրեն հարկ:

11. Պետութիւնն իր ձեռքն և վերցնում արանսպարտալին բոլոր միջոցները՝ յերկաթուղիները, ջրանցքները, շոգենավերը, սալուղիները, փոստը և այլն: Դրանք դառնում են պետական սեփականութիւն և ձրի տրամադրվում չունևոր դասակարգին:

14. Ժառանգութեան իրավունքի սահմանափակում:

15. Պրոգրեսիվ հարկերի բարձր գրույքների սահմանում և սոցիալական առարկաների հարկերի վերացում:

16. Ազգային արհեստանոցների կառուցում: Պետութիւնն ապահովում է բոլոր բանվորների գոյութեան միջոցները և աշխատանքի անընդունակների խնամատարութիւնը վերցնում է իր վրա:

17. Ընդհանուր և ձրի ժողովրդական կրթութիւն:

Գերմանական պրոլետարիատի, մանր բուրժուազիայի և գյուղացիութեան շահերի համար ամբողջ յեռանդով սժանդակել վերոհիշյալ միջոցառումների կիրառմանը կյանքում: Դրանց կենսագործմամբ միայն միլիոնավոր մարդիկ, վորոնց մինչ այժմ Գերմանիայում սակավաթիվ անձեր շահագործել են և կաշխատեն այսուհետեւ ել ճնշման մեջ պահել, կկարողանան ձեռք բերել իրենց իրավունքներն ու աշխարհի իշխանութիւն, վոր պատշաճ է նրանց՝ վորպես բոլոր հարստութիւններն ստեղծողներ:

Կոմիտե՝ Կարլ Մարքս, Կարլ Շապպեր, Հ. Բաուեր,
Ֆ. Ննգելս, Ի. Մոլլ, Վ. Վալֆ:

Փարիզում այն ժամանակ իշխում եր հեղափոխական լեգիոնների հրապուրանքը: Իսպանացիները, իտալացիները, բելգիացիները, հոլանդացիները, լեհերը և գերմանացիները միավորվում էյին ջոկատների մեջ, վորպեսզի գնան իրենց հայրենիքն ազատելու: Գերմանական լեգիոնը գլխավորում էյին Հերվեզը, Բոռնշտեդտը, Բենշտայնը: Վարդհետեւ

բոլոր ոտար բանվորները հեղափոխությունից անմիջապես հետո վոչ միայն աշխատանքից զրկվեցին, այլև սկսեցին ազգաբնակչության կողմից նեղվել, ուստի և հոսանքը դեպի այդ լեգիոնները մեծ էր: Նոր կառավարությունն ուզում էր լեգիոններն ոգտագործել ոտար բանվորներից ազատվելու համար և նրանց տրամադրեց՝ *étape du soldat*, այսինքն՝ ուղևորման ոթևաններ և որական 50 սանտիմի չափ դրամ մինչև սահմանը հասնելը, վորտեղ մշտնապես արտաավելու չափ զգացված արտաքին գործոց մինիստր ճոռոճախոս Լամարտինն արդեն հնարավորություն ուներ նրանց հանձնելու համապատասխան կառավարություններին:

Մենք ամենայն վճռականությամբ դուրս յեկանք այս հեղափոխություն խաղալու դեմ: Այն ժամանակ Գերմանիա ներխուժում կազմակերպել, յերբ այնտեղ ամենայնուհեղուն խմորումն էր տեղի ունենում, և բռնությամբ նրա վզին փաթաթել դրոից ներմուծված հեղափոխություն, այդ կնչանակեր խաթարել Գերմանիայի հեղափոխությունը, ուժեղացնել կառավարությունները, իսկ լեգիոնականներին իրենց—դրա համար Լամարտինը յերաշխափոր էր—անդեն հանձնել գերմանական զորքերին: Յերբ հեղափոխությունը Վիեննայում և Բեռլինում հաղթանակեց, լեգիոնի կազմակերպությունը դարձավ բոլորովին աննպատակ, սակայն այնուամենայնիվ խաղը, մի անգամ արդեն սկսվելուց հետո, չզաղարեց:

Մենք գերմանական կոմունիստական ակումբ հիմնեցինք և այնտեղ համոզում էինք բանվորներին, վոր լեգիոն չմտնեն, այլ առանձին—առանձին հայրենիք վերադառնան և այնտեղ շարժման ոգտին աշխատեն: Մեր հին բարեկամ Ֆլոկոնը, վորը ժամանակավոր կառավարության անդամ էր յեղել, մեր ուղարկած բանվորների համար ուղևորման նույն արտոնությունները ձեռք բերեց, ինչ խոստացել էին լեգիոնականներին: Այս յեղանակով մենք Գերմանիա

վերադարձրինք 300—400 բանվոր, վորոնց մեծ մասը Միության անդամներն էին կազմում:

Ինչպես վոր հեշտ էր կանխատեսել՝ ժողովրդական մասսաների հարուցած շարժման հանդեպ Միությունը ներգործության չափազանց թույլ գործիք հանդիսացավ: Միության անդամներին յերեք քառորդը, վոր առաջ արտադամանում էին սպրում, հայրենիք վերադառնալով՝ փոխեցին իրենց բնակավայրը. նրանց նախկին համայնքները դրա հետևանքով մեծ մասամբ լուծվեցին, և Միության հետամեն կապ նրանք կորցրին: Նրանց ամենափառասեր մասը նույնիսկ փորձ էլ չարեց այդ կապը վերականգնելու, սակայն ամեն մեկն առանձին իր սեփական խղճով և ռիսկով սկսեց իր սպրած տեղում փոքրիկ սեպարատ շարժում ստեղծել: Վերջապես, ամեն մի առանձին փոքր պետության մեջ, ամեն մի դավառում, ամեն մի քաղաքում, պարմաններն այնքան տարբեր էին, վոր Միությունն ի վիճակի չէր միմիայն ամենաընդհանուր դիրեկտիվներ տալու. սակայն ավելի լավ էր մամուլի միջոցով տարածել այդ դիրեկտիվները: Մի խոսքով՝ հենց վոր վերացան այն պատճառները, վորոնց հետևանքով դադանի Միությունն անհրաժեշտ էր, դադանի Միությունն էլ վորպես այդպիսին կորցրեց ամեն նշանակություն: Յեւ այս ամենից քիչ կարող էր դարձանել նրանց, ովքեր դադանի Միությունը զրկել էին դավադրական բնույթի վերջին մնացորդներից:

Այժմ, սակայն, պարզվեց, վոր Միությունը հեղափոխական գործունեյության հրաշալի դպրոց էր յեղել: Հոնոսի վրա, վորտեղ «Նոր Հոնոսյան թերթը» հուսալի կենտրոն էր ներկայացնում, Նասսաու քաղաքում, Հոնոսյան Հեսսենում և այլն—ամենուրեք ծայրահեղ դեմոկրատական շարժման գլուխ կանգնած էին Միության անդամները: Նույնն էլ Համբուրգումն էր: Հարավային Գերմանիայում այդ բանին խանգարում էր մանր—բուրժուական գեմոկրատիայի գերակշռությունը: Բրեսլավում մեծ հաջողությամբ մինչև 1848 թ. ամառը գործում էր Վիլհելմ Վոլֆը:

նա Միլեդիայումն ել Յորանկիֆուրտի պառլամենտի պատգամալորության թեկնածուի մանդատ ստացալ: Վերջապէս, գրաւար Ստեֆան Բոռնը, վոր Բրյուսսելում և Փարիզում Միութեան գործոն ամղամն եր, Բեռլինում Հիմնեց «Բան-վորական յեղբայրութիւնը», վոր բաւական տարածվեց և դիմացալ մինչև 1850 թ.: Բոռնը, սակայն, վոր տաղանդավոր մի յերիտասարդ եր, Հաիպղանց Հաուպեց վորպես քաղաքական գործիչ Հանդես գալով: Նա «յեղբայրացալ» ամենախայտաբղետ խաթամութի հետ, միայն թե իր շուրջը ամբոխ հաւաքի: Նա բնաւ այն մարդկանցից չէր, վորոնք ընդունակ են միասնութիւն մտցնելու հակասական ձգտումների մեջ, լույս բերելու քառսի մեջ: Այդ պատճառով ել նրա յեղբայրութեան պաշտոնական հրատարակութիւններն մեջ միշտ հանդիպում ենք «Կոմունիստական մանիֆեստի» հայացքների շիտթութեան համարական հիշողութիւնների և ցանկութիւնների հետ, Լուի Բլանի և Պրուդոնի հայացքների բեկորների հետ, պրոտեկցիոնիզմի պաշտպանութեան հետ և այլն—մի խոսքով՝ այդ մարդիկ ուղում եյին բոլորին դուր գալ: Նրանք գլխավորապէս զբաղվում եյին գործադուլներ սարքելով, արհեստակցական միութիւններ, արտադրողական ընկերութիւններ հիմնելով, սակայն մոռանում եյին, վոր խնդիրն ամենից առաջ կայանում եր նրանում, վորպեսզի քաղաքական հաղթանակի միջոցով սկզբում այնպիսի ասպարեզ նախեն, վորտեղ միայն կարող եյին այդպիսի բաներ հաստատուն, հուսալի կերպով իրագործվել: Յնվ ահա, յերբ ուսակցիայի հաղթանակները յեղբայրութեան առաջնորդներին նստկալեցին այդ հեղափոխական պայքարին ուղղակի մասնակցելու անհրաժեշտութիւնն զգալ, այն ժամանակ, ինքնին հասկանալի յե, նրանց շուրջը խմբւած անդարդացած մասսան լքեց նրանց: Բոռնը մասնակցեց Դրեզդենի 1849 թ. մայիսի ապստամբութեանը և բարեբաստիկ պատահականութեամբ փրկվեց: «Բանվորական յեղբայրութիւնը» պրոլետարիատի քաղաքական մեծ չարժուածից իրեն հեռու յեր պահում, վորպէս կղզիացած մի

միութիւն, վոր մեծ մասամբ միայն թղթի վրա գոյութիւն ուներ և այն աստիճանի յերկրորդական դեր եր խաղում, վոր ուսակցիան պետք համարեց այն փակել միայն 1850 թ., իսկ նրա բաժանմունքները՝ շատ տարիներ հետո միայն: Բոռնը, վորի իսկական անունը Բուտերֆելդ եր, այնպէս ել չղարձալ խոշոր քաղաքական գործիչ, այլ դուրս յեկալ փոքրիկ շվեյցարական պրոֆեսոր, վորը հիմա վոչ թե Մարքսն և թարգմանում համարական լեզվի, այլ բարեհոգի Ռենանը՝ քաղցրավուն գերմաներեն լեզվի:

1849 թ. հունիսի 13-ով Փարիզում, մայիսյան ապստամբութեան պարտութեամբ Գերմանիայում և ուսաների ձեռքով հունգարական հեղափոխութիւնը ճնշելով վերջացալ 1848 թ. հեղափոխութեան մեծ ժամանակաշրջանը: Սակայն ուսակցիայի հաղթանակը վոչ մի դեպքում դեռ վերջնական չէր: Անհրաժեշտ եր վերակազմել ցրված հեղափոխական ուժերը, իսկ դրա հետ միասին նաև Միութեան ուժերը: Ընդհանուր դրութիւնը, ինչպէս և մինչև 1848 թ., պրոլետարիատի վորեւե բացահայտ կազմակերպութիւն թույլ չէր տալիս, ուստի դարձյալ անհրաժեշտ եր գաղտնի կազմակերպվել:

1849 թ. աշնանն առաջվա կենտրոնական կոմիտեների և կոնդրեսների անդամների մեծամասնութիւնը դարձյալ յերևացին Լոնդոնում: Պակասում եյին միայն Շապպերն ու Մուլլը: Շապպերը Վիսթադենում գտնվում եր բանտարկելութեան մեջ և 1850 թ. գարնանը, իր արդարանալուց հետո, նա ևս Լոնդոն յեկալ: Մուլլը մի ամբողջ շաբթ կուսակցական ամենամտանգավոր հանձնարարութիւններ և ագիտացիոն ուղևորութիւններ կատարելուց հետո—իվերջո Պֆալցի հրետանու համար Հռենոսյան դամառում գտնվող պրուսական բանակում հեծյալ թնդանութեաձիգներ եր հաւաքագրում,—մտալ Վիլլիխի ջոկատը, բեզանսոնյան բանվորական վաշտը և Մուրգի ճակատամարտում Ռոտենֆելդի կամուրջի առջև սպանվեց՝ գլխին ստացած գնդակից: Սակայն դրա փոխարեն յերևաց Վիլլիխը: Վիլլիխն ըստ զգացմունքի

այն կոմունիստներէից եր, վորոնց այնքան հաճախ հանդիպում եր Արեւմտեան Գերմանիայում սկսած 1845 թ.: Հենց այդ պատճառով եւ նա բնազդաբար թազնւած ուղղիցիայում եր գտնվում մեր քննադատական ուղղութեան նկատմամբ: Ավելին: Նա իսկական մարգարե չեր, վորը համոզված եր նրանում, թե ճակատագիրը կանխորոշել ե իրեն դառնալ գերմանական պրոլետարիատի քաղաքացիոցը, և վորպես այդպիսին նա համարում եր իրեն համարել քաղաքական և ռազմական դիկտատուրայի ուղղակի թեկնածու: Վայոյելիքի քարոզած հին-քրիստոնեական կոմունիզմի կողքին, այդպիսով, առաջ եր յեկել յուրատեսակ կոմունիստական խաւ: Այս նոր կրօնի պրոպագանդան, ի միջի այլոց, տակաւին դուրս չեր դալիս այն եմիգրանտական կազարմայի սահմաններէից, վորի հրամանատարը Վիլլիսն եր:

Այսպես, ուրեմն, Միութիւնը վերակազմված եր, բայց թողնվեց հավելվածում տարված՝ 1850 թ. մարտի կոչը, և Հայերի Ռատուրը վորպես եմիսար ուղարկվեց Գերմանիա: Այդ կոչը, վոր Մարքսն ու յես եւք խմբադրել, հետաքրքրութիւն ե ներկայացնում նաեւ այժմ, վորովհետեւ մանր-բուրժուական դեմոկրատիան դեռ հիմա ել այն կուսակցութիւնն ե, վորը յեմիսարական մերձակա ցնցումների դեպքում, — իսկ այդ ցնցումները շուտով տեղի կունենան (յեմիսարական հեղափոխութիւններն միջն ընկած ժամանակամիջոցը—1815, 1830, 1848—1852, 1870—մեր դարում 15—18 տարի յե տեում), — Գերմանիայում անպայման առաջինը կկանգնի կառավարման դեկի մոտ վորպես հասարակութիւնը կոմունիստական բանվորներից փրկող: Հետեւաբար, այնտեղ ստվածներից շատ բան կիրառելի յե նաեւ ներկա մոմենտի նկատմամբ: Հայերի Ռատուրի ուղեորութիւնը կատարյալ հաջողութեամբ պսակվեց: Այս փոքրիկ ուրախ կոչակաբը բնածին դիվանագետ եր: Նա նորից հավաքեց մի ակտիվ կազմակերպութեան մեջ Միութեան նախկին անդամներին, վորոնք մասամբ աշխա-

տանքից հեռացել էյին, մասամբ ել աշխատում էյին իրենց սեփական ռիսկով: Նա այնտեղ ներդրակեց նաեւ «Բանվորական յեղրայրութեան» այժմյան առաջնորդներին: Միութիւնն սկսեց դեկալար դեր խաղալ բանվորական, գյուղացիական և մարմնամարդական ընկերութիւններն մեջ անհամեմատ ավելի մեծ չափով, քան մինչեւ 1848 թ., այնպես վոր համայնքներին ուղղված մերձակա հերթական (յերեք ամիսը մեկ անգամ) դիմումը, վոր ապագրվեց 1850 թ. հունիսին, արդեն կարող եր արձանագրել, վոր մանր-բուրժուական դեմոկրատիայի կողմից ամբողջ Գերմանիայում շրջող՝ Բոնն քաղաքացի ուսանող Շուլցը (հետագայում ամերիկական եքս-մինիստր) «բոլոր բանիմաց տարրերը գտալ արդեն Միութեան ձեռքում»: Միութիւնն անպայման միակ հեղափոխական կազմակերպութիւնն եր, վոր Գերմանիայում նշանակութիւն ուներ:

Սակայն այն նպատակները, վորոնց պետք ե այդ կազմակերպութիւնը ծառայեր, կախված էյին գլխավորապես այն բանից՝ արդյոք հեղափոխութեան նոր վերելքի հույսերն արդարանում են: Իսկ այդ՝ 1850 թ. ընթացքում հեղհետեւ դարձալ քիչ համանական և նույնիսկ անհնար: 1847 թ. արդյունաբերական ճգնաժամը, վոր նախապատճառեց 1848 թ. հեղափոխութիւնը, վերացել եր: Սկսվել եր մի նոր, մինչ այդ չտեսնված արդյունաբերական բարգաւաճման ժամանակաշրջան: Ամեն մեկի համար, ով քաջքեր ուներ տեսնելու և տեսնել եր ուզում, պետք ե պարզ լիներ, վոր 1848 թ. հեղափոխական փոթորիկը հեղհետեւ ինքն սպառել եր:

«Այդպիսի ընդհանուր բարգաւաճման ժամանակ, յերբ բուրժուական հասարակութեան արտադրողական ուժերը զարգանում են այնքան փարթամորեն, վորքան այդ առհասարակ հնարավոր ե բուրժուական հարաբերութիւնների մեջ, իսկական հեղափոխութեան մասին խոսք անգամ լինել չի կարող: Այդպիսի հեղափոխութիւն հնարավոր ե միայն այն ժամանակաշրջաններում, յերբ այդ յերկու ազդակն-

բը—ժամանակակից արտադրողական ուժերը և արտադրութեան բուրժուական ձևերը—իրար հետ հակասութեան մեջ են մտնում: Անվերջ գծաությունները, վորոնցով կարգապահութեան կոնտինենտալ կուսակցութեան առանձին ֆրակցիաները ներկայացուցիչներն իրար փոխադարձաբար ուժասպառում և արատավորում են, վոչ միայն առիթ չեն տալիս նոր հեղափոխութեան, այլ ընդհակառակն՝ հնարավոր են միայն այն պատճառով, վոր գոյութիւն ունեցող դրութեան հիմքն այժմ այնքան ամուր և և—ինչ ունակցիան չգիտեն—այնքան բուրժուական:

Բուրժուական զարգացումը կասեցնելու բոլոր ունակցիւն փորձերն անկախած նույնպես կխորտակվեն այդ հիմքին դիպչելով, ինչպես դեմոկրատների բարոյական վրդովմունքն ու բոլոր բոցավառ պրոկլամացիաները: Այսպես ենք գրել մենք—Մարքսը և յետ—«1850 թ. մայիս—հոկտեմբեր տետրութեան» մեջ, «Neue Rheinische Zeitung. Politisch-Oekonomische Revue»-ում, V und VI Heft, Hamburg, 1850 թ. S. 153:

Սակայն դրութեան այսպիսի զգաստ ըմբռնումը շատերին հերձվածողութիւն եր թվում այն ժամանակ, յերբ Լեզբյու-Ռուլլենը, Լուի Բլանը, Մաճինին, Կոչուտը, իսկ ամէլիք քիչ նշանակութիւն ունեցող գերմանական աստղերից՝ Ռուզեն, Կլենկելը, Գեզզը և նմանները խմբերով Լոնդոնում ապագա ժամանակավոր կառավարութիւններ ելին կազմում վոչ միայն իրենց հայրենիքների համար, այլ ամբողջ Յեւրոպայի համար, և յերբ այդ ամենը հանգեց սոսկ այն բանին, վոր Ամերիկայից հեղափոխական փոխառութիւն ձեռք բերելու միջոցով անհրաժեշտ միջոցներ հայթայթեն անհապաղ յեվրոպական հեղափոխութիւն կազմակերպելու համար և միաժամանակ, ինքնին հասկանալի յե, մի շարք զբաղման հանրապետութիւններ կազմակերպելու համար: Ո՞ւր կարող ե գործացնել այն փաստը, վոր դրան մասնակցեց Վիլիելմին պես մեկը, վոր Շապպերն ել, հին հեղափոխական բոցով բռնկվելով, իրեն հիմարացնել տվեց և վոր գլխա-

վորապես եմիգրանտներից բաղկացած՝ Լոնդոնի բանվորների մեծ մասը նրան հետևելով մտան հեղափոխական գործերի բուրժուա-դեմոկրատական վարպետների լազերը: Մի խոսքով՝ մեր պաշտպանած զսպմածութիւնն այդ մարդկանց քիմքովը չէր: Նրանց կարծիքով՝ պետք եր սկսել անել հեղափոխութիւնը: Մենք ամենամիտական կերպով հրաժարվում եյինք դրանից: Առաջ յեկալ պառակտում: Շարունակութեան մասին կարելի յե կարգալ «Մերկացումներում»: Այնուհետև տեղի ունեցալ նախ Նոթյունգի ձերբակալութիւնը, ապա Հաուպտինը՝ Համբուրգում, վորը Գլոխում Կենտրոնական կոմիտեյի անդամներին մատնեց և դարձալ դալման: Դատաւարութեան ընթացքում նա պետք ե հանգես դար իրեւ գլխավոր վիտ, սակայն նրա ազգականներն այդ խայտառակութիւնից խուսափելու համար նրան ուղարկեցին Ռիտ-դե-ժանյերո, վորտեղ նա հետադաշում հաստատուից իրեւ վաճառական և, ի վարձատրութիւն իր ծառայութիւնների, նշանակվեց սկզբում պրուսական, իսկ հետագայում՝ գերմանական գլխավոր հյուպատոս: Այժմ նա—դարձյալ Յեւրոպայումն ե՛լ:

Հետեյալը լալ հատկանալու համար՝ յե կրերեմ Գլոխի մեղադրյալների ցուցակը.—1) Պ. Գ. Ռեդեր, բանվոր-գլխավորագործ. 2) Հայնրիխ Բյուրգերս, վոր հետադաշում մեռալ վորպես լանդտագի առաջադիմական պատգամավոր. 3) Պետեր Նոթյունգ, դերձակ, մեռալ Բրեսլայում, վորտեղ նա աշխատում եր իրեւ լուսանկարիչ. 4) Վ. Ի. Ռայֆ. 5) դոկտոր Հերման Բեքեր, այժմ Գլոխի ալագ քաղաքապետ և տերերի պալատի անդամ. 6) դոկտոր Ռոլանդ Դանիլս, բժիշկ, մեռել և դատաւարութիւնից միջանի

1 Շապպերը մեռալ 1870 թ. Լոնդոնում: Վիլիելմը մասնակցեց Ամերիկայի ժողաբացիական կռիւներին և պատմանշան ստացալ: Լինելով բրիտանի գեներալ՝ նա Մերֆրիսբորոյի (Տենեսի) ճակատամարտում կրճքից վերավորվեց, սակայն բժշկվեց և մեռալ մոտ 10 տարի առաջ Ամերիկայում: Ուշում եմ նշել, վոր վերոհիշյալ մյուս անձներից Հայնրիխ Բուրգերս անհետ կորալ Ալատրալիայում, Վայտլինգն ու Եվերեկը մեռան Ամերիկայում: (Ննգիսի ծանոթագրութիւնը):

տաքի հետ թուրքախոյ, վոր բանտումն եր ստացել. 7) Կարբ Ռատո, քիմիկոս. 8) զոկտոր Աբրահամ Յակոբի, այժմ բժիշկ Նյու-Յորկում. 9) զոկտոր Ի. Յա. Բլաշ, այժմ բժիշկ և քաղաքային խորհրդի անդամ Քյոլնում. 10) Ֆերդինանդ Ֆրայլիգերատ, վորը, սակայն, այն ժամանակ արդեն Լոնդոնումն եր. 11) Ի. Լ. Երհարդ, գործակառար. 12) Ֆրիդրիխ Լեաներ, գերծակ, այժմ ապրում և Լոնդոնում: Յերգլյախների դատարանը, վորի գոնրաց նիստը տեւց 1852 թ. հոկտեմբերի 4-ից մինչև նոյեմբերի 12-ը, դատապարտեց պետական դավաճանության փորձ կատարելու համար Ռեգերին, Բյուրգերսին և Նոթթյունդին 6 տարի բերդարդելության, Ռայֆին, Ռոտոյին և Բեքերին՝ 5 տարի, Լեաներին՝ 3 տարի. Դանիելը, Բլաշը, Յակոբին և Երհարդը արդարացան:

Քյոլնի դատաւարութեամբ վերջանում և գերմանական կոմունիստական բանվորական շարժման առաջին շրջանը: Դատապարտությունից անմիջապես հետո մենք ցրեցինք մեր Միությունը: Միքանի ամիս անց Վելլիխ-Շապպերի անջատ միությունն էլ (Sonderbund հոգին ավանդեց:

Այն ժամանակվա անցուղարձի և ներկայիս իրադարձությունները միջև մի ամբողջ սերնդի կյանք և անցել: Այն ժամանակ Գերմանիան արհեստագործության և ձեռքի աշխատանքի վրա հիմնված տնային արդյունաբերության յերկիր եր, այժմ նա խոշոր արդյունաբերության յերկիր և, վորտեղ անընդհատ արդյունաբերական հեղաշրջում և կատարվում: Այն ժամանակ պետք եր փնտռել-գտնել առանձին բանվորներ, վորոնք գիտակցեյին իրենց դրությունն իրեն բանվոր և իրենց պատմատնտեսական հակադրությունը կապիտալին, վորովհետև այս հակադրությունն ինքն այն ժամանակ միայն նոր եր ծնունդ առնում: Այժմ ստիպված են գերմանական ամբողջ պրոլետարիատին

բացառիկ որենքների յենթարկել, վորպեսզի գեթ մի քիչ զանդաղէ նրա զարգացման ընթացքը գեպի իր՝ վորպես ճնշված դասակարգը՝ դրությունը լիովին ըմբռնելը: Այն ժամանակ այն սակավաթիվ մարդիկ, վորոնք հասել եյին պրոլետարիատի պատմական դերի ըմբռնման, պետք և ընդհատակում աշխատեյին, դադարագողի հավաքվեյին Յից մինչև 20 մարդ ունեցող փոքր խմբերով: Այժմ գերմանական պրոլետարիատը կարիք չունի պաշտոնական կազմակերպության՝ վո՛չ բացահայտ, վո՛չ գաղտնի: Միանման մտածող դասակարգային ընկերների պարզ, ինքնին հասկանալի կապը բավական և, վոր առանց վորեւէ կանոնադրության, առանց կոմիտեների, վորոշումների և նման շոշափելի ձևերի սառանի գերմանական ամբողջ կայսրությունը: Բխմամբը միջնորդ դատավոր և Յեմլրոպայում, Գերմանիայի սահմաններից դուրս. սակայն յերկրի ներսում որեցոր աճում և գերմանական պրոլետարիատի հեղհեղտե ավելի սպառնական դարձող հսկայի կերպարանքը, վոր Մարքսը կանխատեսել եր դեռ 1844 թ., մի հսկա, վորի համար արդեն խիստ նեղ և ֆիլիստերի համար կառուցված պետական շենքը, և վորի հզոր կազմվածքը և լայն թիկունքն ամրապնդվում են՝ կանխատեսելով այն վայրկյանը, յերբ բավական և վոր նա ուղղվի, վորպեսզի կայսերական սահմանադրության ամբողջ շենքն ավերակների վերածի: Ավելին: Յեմլրոպական և ամերիկական պրոլետարիատի միջազգային շարժումը հիմա այնքան ամրապնդվել և, վոր վո՛չ միայն նրա առաջին նեղ ձևը, — գաղտնի Միությունը, — այլև նրա յերկրորդ՝ անսահմանորեն ավելի լայն ձևը — բացահայտ «Բանվորների միջազգային ընկերությունը» — սկսել են կաշկանդել նրան: Բավական և համերաշխության պարզ զգացմունքը, վոր հիմնված և դասակարգային դրության միանման ըմբռնման վրա, վորպեսզի բոլոր յերկրները և յեղունների բանվորների մեջ ստեղծվի և պահպանվի պրոլետարիատի մեկ մեծ կուսակցություն: Այն ուսմունքը, վորի ներկայացուցիչը 1847—1852 թ. Միությունն եր և վոր

ըն վրա այն ժամանակ իմաստուն Ֆիլիստերները, ուսերը սեղմելով, նայում էյին ինչպես խելագարները զառանցանքի վրա, ինչպես միջանի առանձնացած աղանդավորների զաղանի ուսմունքի վրա, — այդ ուսմունքն այժմ ունի անթիվ հետևորդներ յայնպիսի բոլոր քաղաքակիրթ յերկրներում, Սիբիրի կալանավոր հանրագործների մեջ և Կալիֆորնիայի վոսկեսանքերի բանվորների մեջ: Իսկ այդ ուսմունքի հիմնադիրը, իր ժամանակի սովորաբար, ամենից շատ զբաղարտված մարդը՝ Կարլ Մարքսը՝ մինչև իր մահը Հին և Նոր Աշխարհի պրոլետարիատի խորհրդականն էր, վորին միշտ ղեկավար էյին և վորը միշտ պատրաստ էր ոգնելու խորհրդով:

Լոնդոն, 1885 թ. հոկտեմբերի 8

Հավելված

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆԸ

Պրոլետարներ բոլոր յերկրների, միացե՛ք

Հատված I

ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ

Հոդված 1. Միության նպատակն է՝ բուրժուազիայի տապալումը, պրոլետարիատի տիրապետությունը, հին, դասակարգերի ներհակության վրա հիմնված բուրժուական հասարակության վոչնչացումը և առանց դասակարգերի ու առանց մասնավոր սեփականության նոր հասարակության հիմնումը:

Հոդված 2. Պայմաններ, վորոնց պետք է բավարարեն Միության անդամները. —

ա) այս նպատակին համապատասխանող կենցաղախորություն և դործունեյություն.

բ) հեղափոխական խանդ և ալյուն պրոպագանդայի մեջ.

գ) կոմունիզմի դավանություն.

դ) չմասնակցել վոչ մի հակակոմունիստական քաղաքական կամ ազգային ընկերության և հաղորդել վորեւ ընդերության մասնակցելու մասին համապատասխան ղեկավար կոմիտեյին.

յե) յենթարկվել Միության վորոշումներին.

զ) Միության բոլոր ներքին դործերի մասին լինել պաշտնադատ.

ե) միաձայն ընդունելություն համայնքի մեջ:

Ով դադարում է այս պայմաններին բախարարելուց,
դուրս է արվում (տե՛ս հատված VIII) :

Հոդված 3. Միության բոլոր անդամները հավասար են,
ներառյալ յեղբայրներ են և, իբրև այդպիսին, պարտավոր են
ամեն պայմաններում իրար ոգնել:

Հոդված 4. Միության անդամները կրում են միութե-
նական կոչանուններ:

Հոդված 5. Միությունը կազմված է համայնքներից,
ոկրուգներից, ղեկավար ոկրուգներից, Կենտրոնական Կո-
միտեից և Կոնգրեսից:

Հատված II

ՀԱՄԱՅՆՔ

Հոդված 6. Համայնքն կազմվում է առնվազն յերեք և
առաւովելն քսան մարդուց:

Հոդված 7. Ամեն մի համայնք ընտրում է ավագ և նրա
օգնական: Նախագահը ղեկավարում է ժողովները, ոգնա-
կանը վարում է դրամարկիդը և, ավագի բացակայութեան
դեպքում, փոխարինում է նրան:

Հոդված 8. Միության նոր անդամների ընդունելութեու-
նը կատարվում է համայնքի ավագի և Միության անդամի
կողմից, վորը համապատասխան առաջարկ է մտցրել՝ կան-
խալ ստանալով համայնքի համաձայնութեունը:

Հոդված 9. Տարբեր տեսակի համայնքները միմյանց
հայտնի չեն և իրար հետ վոչ մի հարաբերութեուն չու-
նեն:

Հոդված 10. Համայնքները կրում են զանազան անուն-
ներ:

Հոդված 11. Միության ամեն անդամ, վորն իր ապրե-
լու տեղը փոխում է, պետք է այդ մասին իր ավագին
հայտնի:

Հատված III

ՈԿՐՈՒԳ

Հոդված 12. Ոկրուգն ընդգրկում է ամենաքիչը յերկու
և ամենաշատը տաս համայնք:

Հոդված 13. Այդ համայնքների ավագներն ու օգնական-
ները կազմում են ոկրուգային կոմիտեն:

Հոդված 14. Ոկրուգային կոմիտեն գործադիր իշխանու-
թեուն է ոկրուգի բոլոր համայնքների համար:

Հոդված 15. Առանձին մնացած համայնքները պետք է
կա՛մ միանան արդեն գոյութեուն ունեցող ոկրուգին, կա՛մ
ուրիշ առանձին մնացած համայնքների հետ կազմում են
նոր ոկրուգ:

Հատված IV

ՂԵԿԱՎԱՐ ՈԿՐՈՒԳ

Հոդված 16. Մի յերկրի կամ մի մարզի տարբեր ոկ-
րուգները յենթարկվում են մի ղեկավար ոկրուգի:

Հոդված 17. Միության ոկրուգների բաշխումը դա-
վառների և ղեկավար ոկրուգների նշանակումը կատարվում
է Կոնգրեսում Կենտրոնական Կոմիտեի առաջարկութեամբ:

Հոդված 18. Ղեկավար ոկրուգը գործադիր իշխանու-
թեունն է տվյալ գավառի բոլոր ոկրուգների համար: Նա
հարաբերութեուններ է պահպանում այդ ոկրուգների և
Կենտրոնական Կոմիտեի հետ:

Հոդված 19. Նոր կազմվող ոկրուգները միանում են
մերձակա ղեկավար ոկրուգին:

Հոդված 20. Ղեկավար ոկրուգները հաշվետու յեն նա-
խապես Կենտրոնական Կոմիտեին, իսկ վերջին ինտտան-
ցիայով՝ Կոնգրեսին:

Հատված V

ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԵ

Հոդված 21. Կենտրոնական Կոմիտեն ամբողջ Միության
գործադիր իշխանութեունն է և, իբրև այդպիսին, հաշվե-
տու յէ Կոնգրեսի առաջ:

Հոգւած 22. Նա կազմւած ե առնւաղն հինգ անդամից ե ընտրւում ե այն քաղաքի ոկրուգային կոմիտեյից, վորը Կոնգրեսի կողմից նշանակւած ե վորպես Կենտրոնական Կոմիտեյի նստավայր:

Հոգւած 23. Կենտրոնական Կոմիտեն հարաբերություններ ե պահպանում ղեկավար ոկրուգներին հետ: Նա ամեն յերեք ամիսը մեկ անգամ հաշվետւություն ե կազմում ամբողջ Միութեան դրութեան մասին:

Հատված VI

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԿԱՆՈՆՆԵՐ

Հոգւած 24. Համայնքները ե ոկրուգային կոմիտեները, ինչպես ե Կենտրոնական Կոմիտեն ժողով են գումարում առնւաղն յերկու շաբաթը մեկ անգամ:

Հոգւած 25. Ոկրուգային կոմիտեներին ե Կենտրոնական Կոմիտեյի անդամներն ընտրւում են մեկ տարով, կարող են վերընտրւել ե ամեն ժամանակ հեռացւել իրենց ընտրողներին կողմից:

Հոգւած 26. Ընտրութեանները տեղի յեն ունենում սեպտեմբերին:

Հոգւած 27. Ոկրուգային կոմիտեները պետք ե ղեկավարեն համայնքներում տեղի ունեցող ղիսկուսիաները՝ Միութեան նպատակներին համապատասխան:

Յեթն Կենտրոնական Կոմիտեն գտնում ե, վոր վորոշ հարցերի քննարկումն ընդհանուր ե անմիջական հետաքրքրականութեան ե ներկայացնում, ապա նա կարող ե այդ հարցերն ամբողջ Միութեան քննարկմանն առաջարկել:

Հոգւած 28. Միութեան առանձին անդամներն առնւաղն յերեք ամիսը մեկ անգամ, իսկ խառնձին համայնքները՝ ամիսը մեկ անգամ պետք ե հաշվետու լինեն ոկրուգային կոմիտեյի առաջ:

Ամեն մի ոկրուգ առնւաղն յերկու ամիսը մի անգամ պետք ե հաշվետւություն ուղարկի ղեկավար ոկրուգին,

իսկ ամեն մի ղեկավար ոկրուգ առնւաղն յերեք ամիսը մեկ անգամ պետք ե Կենտրոնական Կոմիտեյին հաղորդի տվյալ մարզի գործերի դրութեան մասին:

Հոգւած 29. Միութեան յուրաքանչյուր կոմիտե պարտաւոր ե իր պատասխանատւութեամբ ե կանոնադրութեան սահմաններում ամեն միջոց ձեռնարկել, վոր անհրաժեշտ են Միութեան պահպանման ե յեռանդուն դործառնութեան համար, ե այդ մասին անհապաղ հաղորդել բարձրագույն ինստանցիաներին:

Հատված VII

ԿՈՆԳՐԵՍ

Հոգւած 30. Կոնգրեսն ամբողջ Միութեան որենտդիր իշխանութեանն ե: Կանոնադրութեան փոփոխութեան վերաբերյալ բոլոր առաջարկները ղեկավար ոկրուգներն ուղարկում են Կենտրոնական Կոմիտեյին ե սրա միջոցով ներկայացնում Կոնգրեսին:

Հոգւած 31. Ամեն մի ոկրուգ մեկ պատգամավոր ե ուղարկում:

Հոգւած 32. Յերեսունից, ահա անգամ ունեցող ամեն մի առանձին ոկրուգ ուղարկում ե մեկ պատգամավոր, վաթսունից պահա անգամ ունեցող՝ յերկու, իննսունից պահա ունեցող՝ յերեք ե այլն: Ոկրուգները կարող են իրրե իրենց ներկայացուցիչ ուղարկել նաև Միութեան այն անդամներին, վորոնք տվյալ վայրին չեն պատկանում, սակայն այդ դեպքում նրանք իրենց պատգամավորին մանրամասն մանդատ պետք ե ուղարկեն:

Հոգւած 33. Կոնգրեսը գումարւում ե ամեն տարի ոգոստոսին: Արտակարգ դեպքերում Կենտրոնական Կոմիտեն հրաւիրում ե Արտակարգ Կոնգրես:

Հոգւած 34. Կոնգրեսը միշտ նշանակում ե այն քաղաքը, վորտեղ պետք ե գտնվի Կենտրոնական Կոմիտեն հաջորդ տարվա ընթացքում, ինչպես ե այն քաղաքը, վորտեղ հետևյալ Կոնգրեսը պետք ե գումարվի:

Հոդված 35. Կենտրոնական Կոմիտեն համազումարին ներկա չե լինում, բայց առանց վճռողական ձայնի:

Հոդված 36. Կոնգրեսը ամեն նստաշրջանից հետո բացի իր շրջաբերականից բաց ե թողնում նաև Մանիֆեստ՝ կուսակցութեան անունից:

Հատված VIII

ՊԱՐՏԱԶԱՆՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄԻՈՒԹՅԱՆ ԴԵՄ

Հոդված 37. Ուլ խախտում ե անդամութեան պայմանները (Հոդ. 2), նախած հանդամանքներին, հեռացվում կամ վտարվում ե:

Վտարումը հետ ընդունվելն անհնար ե դարձնում:

Հոդված 38. Վտարման հարցը վորոշվում ե միայն Կոնգրեսում:

Հոդված 39. Ոկրուգը կամ առանձին համայնքը կարող են առանձին անդամներին հեռացնել՝ այդ մասին անհապաղ հաղորդելով ավելի բարձր ինստանցիային: Կոնգրեսն այս դեպքում ել ե ամենաբարձր ինստանցիան հանդիսանում:

Հոդված 40. Հեռացված անդամների վերընդունելութունը կատարում ե Կենտրոնական Կոմիտեն՝ ոկրուգի առաջարկութեամբ:

Հոդված 41. Միութեան դեմ կատարված հանցագործութունները կատարում ե Կենտրոնական Կոմիտեն, վորը և հսկելու յե դատաւճռի կատարմանը:

Հոդված 42. Հեռացված կամ վտարված անդամները, ինչպես և առհասարակ կասկածելի անձերը, յենթարկվում են Միութեան հսկողութեանը և պետք ե անվտանգ դարձվեն: Այդ տեսակ մարդկանց մեքենայութունների մասին պետք ե իսկույն հաղորդել համապատասխան համայնքին:

Հատված IX

ՄԻՈՒԹՅԱՆ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԸ

Հոդված 43. Կոնգրեսը ամեն մի յերկրի համար սահմանում ե նվազագույն մուծումների չափերը, վոր Միութեան ամեն մի անդամ պետք ե վճարի:

Հոդված 44. Այս մուծումների կեսը տրվում ե Կենտրոնական Կոմիտեյին, մյուս կեսը մնում ե ոկրուգի կամ համայնքի դրամարկիւմ:

Հոդված 45. Կենտրոնական Կոմիտեյի միջոցները հատկացվում են՝

1) Վարչութեան և թղթակցութեան ծախսերը ծածկելու համար:

2) Պրոպագանդիստական թերթիկների տպագրման և տարածման համար:

3) Կենտրոնական Կոմիտեյի կողմից վորոշ նպատակով եմիսարներ ուղարկելու համար:

Հոդված 46. Տեղական կոմիտեների միջոցները հատկացվում են՝

1) Թղթակցութեան ծախսերը ծածկելու համար:

2) Պրոպագանդիստական թերթիկների տպագրման և տարածման համար:

3) Անհրաժեշտութեան դեպքում՝ եմիսարների առաքման համար:

Հոդված 47. Այն համայնքներին ու ոկրուգներին, վորոնք վեց ամսվա ընթացքում Կենտրոնական Կոմիտեյին մուծումներ չեն ուղարկել, Կենտրոնական Կոմիտեն հայտնում ե Միութեան յերանց հեռացվելու մասին:

Հոդված 48. Ոկրուգային կոմիտեները պետք ե յերեք ամսից վոչ ուչ իրենց համայնքներին հաշվետւութուն ուղարկեն յեկամուտների և ծախսերի մասին: Կենտրոնական Կոմիտեն Կոնգրեսին հաշվետւութուն ե ներկայացնում Միութեան ֆինանսները վարելու և Միութեան դրամարկիւլի

դրության մասին: Միության գումարները ամեն մի վատ-
նում խստագույն կերպով պատժվում ե:

Հոդված 49. Արտակարգ ծախսերը և Կոնդրեսի ծախ-
սերը ծածկվում են արտակարգ մուծումների միջոցով:

Հատված X

ԱՆԴԱՄՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆԸ

Հոդված 50. Համայնքի սովադը նոր ընդունվող անդա-
մին կարգում ե 1—49 հոդվածները և բացառում, կարճ
դիմումով առանձնապես նշում ե այն պարտականություն-
ները, վոր ընդունվողը հանձն ե առնում, այնուհետև նրան
հարց ե տալիս. «Յանկանո՞ւմ ես արդյոք այս Միության մեջ
մտնել»: Յեթե ընդունվողը պատասխանում ե «այո», ապա
սովադը նրանից ազնիվ խոսք ե վերցնում, վոր նա Միու-
թյան անդամի պարտականությունները կկատարի, հայ-
տարարում ե նրան Միության անդամ և առաջիկա նխտում
նրան համայնքի կազմի մեջ ե մտցնում:

1847 թ. աշնան Յերկրորդ Կոնդրեսի անունից՝

Նախագահ՝ Կարլ Շապպեր

Քարտուղար՝ Ենգելս

Լոնդոն, 1847 թ. դեկտեմբերի 8

Թարգմանիչ Հակ. Հարությունյան

Հայերեն թարգմանության խմբագիր Բ. Ն. Դավթյան

Տեխն. խմբ. Ս. Խաչատրյան

Սրբագրիչ Հ. Մանվելյան

Կոնտրոլ սրբագրիչ Լ. Աբովյան

Գլավխրի լիազոր № 4—2483, հրատ. № 653

Պատվ. № 40, տիրած 10.000

Քղթի չափը 59×83 $\frac{1}{16}$ (32.550 տպ. նիշ 1 տպ. մամուլում)

2 $\frac{1}{2}$ տպ. թերթ, 1 $\frac{3}{4}$ թերթ թուղթ

Հանձնված ե արտադրության 20/II 1939 թ.

Ստորագրված ե՝ տպագրելու 5/III 1939 թ.

Գինը 50 կ., կադմը 30 կ.

Պետհրատ—Քաղաքական գրականության հրատարակչության
տպարան, Յերևան, Ալեհիբեդյան № 65

142

Арм.
2-3437a

ԳԻՆԸ 50 Կ.

Ф. ЭНГЕЛЬС
К ИСТОРИИ
СОЮЗА КОММУНИСТОВ

Армгиз—Издательство полит. литературы
Ереван, 1939

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0174480

2-3437a